

Nivådifferensiering og individualisering av undervisningen

- Kan vi lære av feilene fra Sverige eller skal vi gjenta dem?

Bjørnar Alseth og Mona Røsseland

Den svenske skolen er i en krise! De får nedslående resultater både på nasjonale indikatorer og på internasjonale tester. For eksempel gikk både Norge og Sverige grundig tilbake på TIMSS-testene i matematikk fra 1995 til 2003. Men mens Norge gjorde fremskritt på testen i 2007, fortsatte Sverige sin tilbakegang¹.

I 2009 satte de svenske myndighetene (Skolverket) ned en forskergruppe som skulle finne årsaker til de dårlige resultatene. I rapporten² peker de på fire punkter som forklarer den begredelige tilstanden. To av punktene er knyttet til politikk og samfunnsforhold: Det ene er at forskjeller mellom skoler har økt. Det gjelder særlig i forhold til å skape "ghetto-skoler", med elever med svært likeartet bakgrunn. Det andre er at myndighetene har overført ansvar fra sentralt til lokalt (kommunalt) hold, noe som også har bidratt til store ulikheter.

Skolene spiller en viktig rolle

Så kommer det interessante. De to siste punktene er nemlig knyttet til det skolene og lærerne selv kan gjøre noe med. I Sverige har de hatt et stort fokus på individorientert undervisning de siste 10-15 årene. Det har skjedd nokså parallelt med utviklingen i Norge, men i betydelig større grad. I rapporten framheves nettopp en individorientert undervisning som en årsak til den dårlige tilstanden i skolen. Her forkastes rett og slett et sterkt fokus på individualisering og differensierte grupper. I rapporten er de to punktene oppsummert på denne måten:

Differentiering – särlösningar allt vanligare

Huvudprincipen enligt grundskoleförordningen är att grundskolan ska organiseras integrerat. Men utvecklingen har gått i riktning mot särskiljande lösningar. Det har blivit allt vanligare med till exempel särskilda undervisningsgrupper för elever i behov av stöd. Elever delas också in i olika grupper efter kunskapsnivå. Forskning visar att sådana lösningar generellt inte påverkar elevernas resultat i positiv riktning.

Individualisering – en förändrad lärarroll

Under 1990-talet infördes nya läroplaner och kursplaner utan direkta anvisningar om innehåll och metoder i undervisningen. Tanken var att lärarna skulle få mer utrymme att forma undervisningen efter elevernas olika förutsättningar och behov. Men resultatet har snarast blivit standardisering i form av mer arbete på egen hand och mindre lärarledd undervisning i helklass. Individualisering i denna bemärkelse påverkar elevernas resultat negativt och gör också att stödet hemifrån blir allt viktigare.

Hva gjør vi i Norge?

I Norge har vi de siste årene fått økt fokus på tydelige kompetansemål og på å tilpasse undervisningen til hver enkelt elev. Det er selvsagt i utgangspunktet veldig bra, men vi tror det er lurt å stoppe litt opp for å reflektere over hvilken retning utvikling går. *Kan vi lære av feilene svenskene har gjort?*

Det vi har sett de siste årene er at også mange i Norge har ivret for en sterk individorientert matematikkundervisning, mange av dem tydelig inspirert av svenske løsninger. Det har kommet til uttrykk gjennom slagord om "ansvar for egen læring", "individuelle arbeidsplaner", "stegark", "nivådifferensiering" og lignende. Felles for de ulike formene for individorientering er ideen om eleven som et enkeltstående individ som får tilpasset opplæring ved at hver elev arbeider med hvert sitt opplegg.

Individualisering gir ikke nødvendigvis god tilpasset opplæring

Haug & Bechmann³ har gått gjennom det meste som er gjort av forskning og forsøk innen tilpasset opplæring her til lands, og deres konklusjon er at tilpasset opplæring ikke handler om hvordan elevene er organisert: Det er ikke sånn at individorienterte tilnærminger automatisk gir en godt tilpasset opplæring, for det handler mer om hvordan undervisningen gjennomføres. For eksempel kan en økt hvor læreren snakker med en hel klasse på en god måte være en undervisning som er godt tilpasset de ulike elevene.

Den svenske rapporten poengterer at nivådifferensiering medfører at mange elever får dårligere selvbilde og motivasjon. De opplever svakere faglige forventninger siden de ikke får "flinke" elever å strekke seg etter. De får også et smalere spekter av medelever å lære av. Videre vil mer arbeid på egen hånd medføre at læreren settes til side. Læreren blir i stedet for å undervise opptatt av å administrere, gjennomføre og rette prøver og å distribuere undervisningsopplegg.

Individuell tilpasning innenfor rammene av et læringsfellesskap

Det er ingen tvil om at vi er svært skeptiske til en for stor oppmerksomhet om en slik tilnærming. Det er klart vi skal gi elevene en best mulig tilpasset opplæring, men vi tror det nås best ved at individuell tilpasning skjer innefor rammen av et læringsfellesskap. Forskernes konklusjon på at elevene deles inn i nivågrupper og i ulike spor er at "sådana lösningar generellt inte påverkar elevernas resultat i positiv riktning". Tydeligere kan det i grunnen ikke sies.

Vi bør ikke gjøre er de samme feilene som svenskene har gjort. Det vi bør gjøre er å gjenreise læreren som faglig leder, ressurs, formidler og inspirator for alle elevene. I stedet for å dele elevene i spor og nivå, bør vi som utgangspunkt ha elevene organisert i klasser/ faste grupper. Det gir lærerne mulighet til

- å gi felles innledninger til nytt fagstoff hvor elevenes tidligere erfaringer hentes fram og fagstoffet knyttes til livet utenfor skolen
- å gi grundige forklaringer, som eventuelt utdypes ut fra elevenes respons
- å la elevene utveksle erfaringer
- å oppsummere aktiviteter og dermed trekke fram og belyse de vesentlige matematiske poengene i det elevene har gjort.

Den individuelle tilpasningen bør skje innenfor felles aktivitetene, og på den måten etableres et godt og konstruktivt læringsfellesskap som støtter elevenes faglige og sosiale utvikling. Innenfor rammen av et slikt fellesskap kan elevene godt arbeide på egen hånd i større eller mindre utstrekning, men ikke så mye at vi får "svenske tilstander".

Referanser

[1] <http://www.timss.no/>

[2] Skolverkets lägesbedömning 2009, rapport 337. Sverige

[3] Bachmann, Kari og Peder Haug (2006): *Forskning om tilpasset opplæring*. Forskningsrapport nr. 62. Høgskolen i Volda/Møreforskning Volda.